

Ocena aktywności naukowej oraz osiągnięcia naukowego dr Wojciecha Goszczyńskiego w związku z wystąpieniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki socjologiczne

1. Ocena aktywności naukowej

Pan dr Wojciech Goszczyński jest zatrudniony na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie bronił pracę magisterską oraz gdzie (w 2012 r.) uzyskał stopień naukowy doktora na podstawie pracy pt.: „Alternatywne sieci produkcji, dystrybucji i konsumpcji żywności jako nowa forma organizacji rolnictwa europejskiego”. Jego zainteresowania wpisują się przede wszystkim w nurt społecznych studiów nad jedzeniem (food studies) oraz szeroko rozumianych studiów wiejskich (rural studies).

Wypracowany dorobek po uzyskaniu stopnia doktora obejmuje autorstwo lub współautorstwo pięciu monografii (w tym jednej powstałej na kanwie rozprawy doktorskiej) oraz autorstwo lub współautorstwo 24 artykułów naukowych. Pan doktor publikował artykuły w prestiżowych czasopismach o zasięgu międzynarodowym takich jak: Journal of Rural Studies (udział w artykule oszacowany na 60%), The International Journal of Sociology of Agriculture and Food (udział w artykule oszacowany na 50%) oraz Food, Culture & Society (udział oszacowany na 50%). Te publikacje nie były jeszcze cytowane w Web of Science (nie zostały one wymienione w danych naukometrycznych), choć na to czasami należy poczekać kilka lat. W dorobku nie zabrakło publikacji (głównie jednak współautorskich) w polskich czasopismach. Pan Wojciech Goszczyński po obronie pracy doktorskiej opublikował również trzy rozdziały w monografiach naukowych.

Habilitant kierował jednym projektem badawczym finansowanym ze środków Narodowego Centrum Nauki (konkurs SONATA). Pełnił funkcję lidera polskiego konsorcjum w projekcie

finansowanym z ramach Horyzontu 2020. Był również koordynatorem prac zespołu UMK w projekcie międzynarodowym, który uzyskał finansowanie z ramach konkursu CERV-2022-CITIZENS-CIV EU. Warto nadmienić, iż dr Goszczyński już przed uzyskaniem stopnia doktora był koordynatorem projektu międzynarodowego finansowanego w ramach FP7 EU. Uczestniczył też jako wykonawca w kilku projektach – w pięciu po uzyskaniu stopnia doktora, z czego cztery były finansowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Dotyczyły one m.in. użyteczności instytucji kultury, użyteczności raportów na temat kultury czy roli kultury w podnoszeniu jakości życia. Każdy z projektów zakończył się wymiernymi rezultatami publikacyjnymi, choć w dorobku pana doktora problematyka wpisana w subdyscyplinę socjologii kultury pojawia się rzadko.

Doktor Goszczyński odbył trzy krótsze staże naukowe (tygodniowy, dwutygodniowy oraz miesięczny) w instytucjach naukowych takich jak: The University of Helsinki (Ruralia Institute), Universiteit Leiden (Department of Cultural Anthropology and Development Sociology) oraz Czech Academy of Science (Institute of Ethnology). Sieci współpracy nawiązywał na konferencjach międzynarodowych (po uzyskaniu stopnia doktora wziął udział w niemalże 20). Wydarzenia te były organizowane m.in. przez najważniejsze dla środowiska socjologów instytucje takie jak: European Sociological Association, International Sociological Association czy European Society for Rural Sociology. Nie zabrakło też udziału pana doktora w spotkaniach badaczy zainteresowanych problematyką jedzenia (podejmowaną przez niego już od czasu studiów doktoranckich). Brał udział w spotkaniach food research group of British Sociological Association, food research group of International Society for Ethnology and Folklore. Współorganizował grupy badawcze w ramach IV International Sociological Association Forum oraz 18th Annual STS Conference.

Po uzyskaniu stopnia doktora pan Wojciech Goszczyński wygłosił 31 referatów na konferencjach krajowych i międzynarodowych.

Popularyzuje On działalność naukową przygotowując wystąpienia / prelekcje m.in. dla Narodowej Rady Rozwoju, Euracademy, Science Advice for Policy by European Academies, Kaszubskiego Uniwersytetu Ludowego, Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich, Elbląskiego Towarzystwa Naukowego, Centrum Dziedzictwa Kulinarne w Toruniu. Warto dodać, iż współpracując z Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich pełnił funkcję kierownika badań a zarazem wykonawcy w dwóch projektach badawczych. Podobne funkcje pełnił również w ramach projektu wdrażanego przez Kaszubski Uniwersytet Ludowy. Wojciech

Goszczyński podejmuje współpracę z otoczeniem społecznym i gospodarczym, w tym z lokalnymi grupami działania oraz lokalnymi samorządami.

Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitant pełnił funkcję recenzenta artykułów naukowych dla czasopism polskich i zagranicznych: *Eastern European Countryside*, *Wieś i Rolnictwo*, *The International Journal of Commons*, *Stan Rzeczy*, *Ethnologia Polona*, *Agriculture and Human Values*, *Bulletin of Geography. Socio-Economic Series*.

Warto podkreślić, że dr Goszczyński jest również aktywny na polu dydaktycznym. Od czasów studiów doktoranckich prowadził różnorodne kursy. Dotyczyły one socjologii wsi i rolnictwa, rozwoju lokalnego, metod i technik badawczych, studiów nad żywnością oraz łączenia badań socjologicznych i działań społecznych. Pan doktor wyspecjalizował się m.in. w analizie danych jakościowych wspieranej komputerowo (CAQDAS), co zresztą wyraźnie widać w przedstawionej do oceny rozprawie habilitacyjnej. Był także promotorem 24 prac licencjackich, promotorem pomocniczym w już zakończonej procedurze doktorskiej. Pełni taką funkcję również obecnie.

Podsumowując tę część recenzji pragnę podkreślić, iż zgromadzony dorobek publikacyjny pana doktora wskazuje na jego systematyczną pracę i rozwój naukowy. Wykazuje On znaczącą aktywność badawczą, bierze udział w krajowych lub międzynarodowych konferencjach naukowych, budowaniu sieci współpracy badaczy z różnych ośrodków naukowych. Działa na rzecz popularyzacji wiedzy, co w ostatnich latach zyskuje na znaczeniu. Jest przy tym otwarty na wyzwania dydaktyczne prowadząc wiele kursów, przekazując swoją wiedzę studentom również w ramach seminariów dyplomowych. Jego dorobek prezentuje wysoki poziom i w pełni odpowiada standardom wymaganym w obszarze nauk społecznych.

2. Ocena rozprawy habilitacyjnej

Przedstawiona do recenzji rozprawa habilitacyjna jest zwieńczeniem wieloletniej pracy naukowej i doświadczeń zawodowych Autora.

Monografia autorstwa dr Wojciecha Goszczyńskiego pt. „Idylle, hybrydy i heterotopie. Wiejskość i jedzenie w alternatywnych sieciach żywieniowych” składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, bibliografii oraz tzw. fotorelacji. To bardzo obszerne opracowanie liczące bez bibliografii aż 425 stron. Czyta się je z przyjemnością mając przeświadczenie, iż powstawało na przestrzeni wielu lat. Wyraża zainteresowania Autora, który zresztą często używa w

odniesieniu do przedmiotu swojej pracy określenia „fascynujący”. Na marginesie zauważę, iż przyjemność czytania bywa zakłócana nadmiernie eseistycznym w moim odczuciu językiem, zwłaszcza, kiedy Autor zupełnie niepotrzebnie używa terminów przesadnie ozdobnych (np. idiosynkratyczny, asemblaż, utensylia itp.).

We wprowadzeniu dr Goszczyński nakreśla problematykę badawczą, wyjaśnia znaczenie kluczowych pojęć, wcale nie oczywistych, nawet dla badaczy mocno związanych z socjologią wsi. Wiejskość jest w Jego opinii pojęciem szerszym niż wieś i obszar wiejski. Pisze: „Bliska jest mi koncepcja wiejskości jako wyniku procesów społecznych, splotu ludzi, symboli, instytucji, natury i materialności. Jest to wizja hybrydy o sieciowych charakterze, dynamicznego tworu, który stoi w opozycji do intuicyjnych wizji wsi jako miejsca wyjętego z czasu i przestrzeni” (s. 8). Heterotopię (w nawiązaniu do twórczości Michela Foucaulta) definiuje jako miejsce, w którym spotykają się „różne niespójne porządki, przecina się to co społeczne, kulturowe i naturalne, zmienia się charakter czasu, a iluzje i symulacje mają moc kształtowania” (s. 9). We wprowadzeniu Autor składa czytelnikowi obietnicę (dość moim zdaniem ryzykowną do zrealizowania) pisząc, iż książka ta jest próbą „rozplątania konceptualnego supła, który kryje się pod powierzchnią pozornie prostych zjawisk, całości i pojęć” (s. 9). Główne pytanie badawcze definiuje następująco: „Jak wiejskość w alternatywnych sieciach żywieniowych splata się, uwspólnia i kontestuje”? (nie jest dla mnie jasny zapis tego pytania, dlaczego bowiem zostało wyszczególnione jako „a”, gdy dalej nie pojawia się kolejne pytanie – „b”). Formułuje również trzy pytania pomocnicze wyraźnie nakreślając ścieżkę, którą będzie podążał czytelnik.

W rozdziale pierwszym „Jedzenie i wiejskość z perspektywy socjologii” Autor analizuje społeczne studia nad jedzeniem. Z literatury przedmiotu wyciąga wnioski i ustosunkowuje się do niej. Zauważa, iż stara się wiązać różne sposoby naukowej analizy jedzenia, jest krytyczny wobec studiów rolno-spożywczych, które jak pisze „nie do końca radzą sobie z budowaniem ram konceptualnych pozwalających na analizę roli kultury i modeli konsumpcji w sieciach żywieniowych” (s. 32). Używa relacyjnej teorii wiejskości (Heley, Jones 2012) do zaakcentowania przyjętej perspektywy w myśl której wiejskość permanentnie się dzieje, na co wpływ mają m.in. procesy produkcji i konsumpcji oraz zakorzenione w kulturze symbole (s. 48).

W rozdziale drugim pisze o społecznej ewolucji systemów żywieniowych mocno wkraczając w sferę historiografii i tu nie jestem przekonana, iż tak drobiazgowo przejście

przez poszczególne epoki jest potrzebne. Oczywiście pokazuje erudycję, szeroką wiedzę Autora, ale też nie jest niezbędne z punktu widzenia problematyki badań własnych, jako że nie przekłada się wprost na prowadzone analizy empiryczne.

W rozdziale trzecim „Idylle, integracje i ucieczki: wiejskość i współczesny system żywnościowy” wybrzmiewa krytyczny stosunek dr Goszczyńskiego do prac Michaela Pollana dotyczący „dylematu wszystkożercy”. To, co zwraca uwagę, to wskazanie na Michaela Woodsem (2007) cech globalnie rozumianej wsi, związków między lokalnością a globalizacją, co z kolei przekłada się na różne aspekty rozumienia wiejskości. W tym rozdziale Autor wyszczególnia również, a jest to niezmiernie ważne dla całej pracy, cechy alternatywnych sieci żywnościowych. Ukazuje różnorodność tych sieci. Podkreśla ich paradoksy, ale też dostrzega specyfikę polskich sieci. Koniec tego rozdziału wprowadza czytelnika do metodologii badań własnych, której poświęcony jest kolejny rozdział o dość enigmatycznym tytule „Utensylia” (i w tym przypadku nie rozumiem zamierzeń Autora, który pisząc pracę naukową w tzw. części metodologicznej trochę unika klasycznej terminologii). Uzasadnia on swoje wybory, tłumaczy je, jest świadomy, że można było dokonać innych, co bardzo dobrze świadczy o jego dojrzałości badawczej. W tym rozdziale zawiera wszystko to, co oddaje zasady konstrukcji rozdziału metodologicznego, choć bez klasycznego podziału koncepcji badawczej na cel badania, problematykę, pytania badawcze, hipotezy, metodę, zastosowane techniki badawcze, narzędzia i opis próby.

Analizowany materiał empiryczny pochodzi z badań ilościowych, gdzie zastosowano technikę wywiadu kwestionariuszowego przeprowadzanego z konsumentami żywności z Bydgoszczy, dwóch gmin wiejskich i jednej miejsko-wiejskiej. Te wyniki Autor traktuje jako „punkt wyjścia do dyskusji o związkach między wiejskością a jedzeniem” (s. 204). Jest on dość ostrożny jeśli chodzi o ich interpretację. W moim odczuciu nie są one niezbędne dla rozważań prowadzonych w monografii, zwłaszcza, że konsumentami są mieszkańcy losowo dobranych gospodarstw domowych (a nie np. uczestnicy alternatywnych sieci żywnościowych). Notabene lekturę rozdziału utrudnia brak narzędzi badawczych w załączniku. Pojawiają się co prawda linki, ale dysponowanie wersją papierową publikacji dotarcie do nich czyni pracochłonnym. Osobiście brakuje mi dokładniejszego uzasadnienia wyborów statystycznych, choćby w formie przypisów. Dla przykładu Autor posługuje się indeksem usieciowienia nie podając informacji na temat jego rzetelności, a jest ona niezbędna do oceny zasadności jego stosowania.

Praca opiera się na wykorzystaniu metody case study, przy czym Autor na stronie 201 pisze o porównawczym studium przypadków, a na stronie 204 o instrumentalnym studium przypadków. W projekcie zastosowano metodę maksymalnego zróżnicowania przypadków uwzględniając lokalizację, dominujących aktorów, różnorodność organizacyjną oraz typ sieci. Skorzystano z techniki indywidualnych wywiadów pogłębionych (w aneksie również nie umieszczono dyspozycji do nich) oraz techniki obserwacji (gdzie czynię podobną uwagę). W badaniu wykorzystano dokumentację faktograficzną podkreślając, iż „kiedy zdjęcia prezentują ludzi jako głównych bohaterów planu lub przestrzenie prywatne, wykonanie ich zawsze wyrażała zgoda uczestnika lub właściciela”, co świadczy o przestrzeganiu standardów etycznych w badaniach społecznych (i tu dla odmiany w aneksie zamieszczono przykładowe fotografie). W analizie wykorzystano również dane zastane zamieszczone na stronach internetowych inicjatyw, producentów, ich profile społecznościowe, foldery reklamowe itp. Autor wykorzystał również wyniki innych swoich badań – 36 wywiadów indywidualnych z producentami i konsumentami 4 dobranych celowo alternatywnych sieci żywieniowych.

Bogactwo zastosowanych technik przekłada się na jakość wyводу, choć zdecydowanie dominuje analiza jakościowa, ilościowa stanowi dla niej tylko tło.

W „Utensyliach” dr Goszczyński charakteryzuje procedurę analityczną, na którą składają się w zakresie analiz ilościowych testy parametryczne i nieparametryczne. Wykorzystał również analizę skupień. W przypadku danych jakościowych skorzystał z możliwości programu MAXQDA 2020 (nadmienię, iż załącznik „drzewo kodowe” jest pusty, to znaczy nie zawiera żadnych treści).

Szczególnie interesująca jest końcowa część tego rozdziału, kiedy badacz po raz kolejny udowadnia swoją dojrzałość metodologiczną zdając sobie sprawę z niektórych słabości swojego opracowania. O ile zgodzę się z problematycznym i wątpliwym doбором próby do badań ilościowych przeprowadzonych za pomocą techniki wywiadu kwestionariuszowego, o tyle kolejną słabość, o której pisze, czyli zbyt mało czasu poświęconego na obserwacje, rozmowy i przebywanie w badanych sieciach (s. 224) odczytuję jako kokietowanie czytelnika. To bolączka chyba wszystkich projektów badawczych, które kiedyś przecież trzeba zakończyć.

Najważniejszą część monografii Autor przedstawia w kilku częściach: 1. Smaki przeszłości, 2 Performanse lokalności, 3. Lęki przed nowoczesnością i wiejskie gastro kuracje, 4. Komodyfikacja wiejskości oraz 5. Poszukiwanie wiejskiej równowagi. Nie jest to

zatem wprost podział nawiązujący do pytania badawczego, które moim zdaniem mogłoby zostać uszczegółowione. Każda z tych części przepełniona jest cytatami, zdjęciami, analizami, rozważaniami, nierzadko prowadzonymi bardzo eseistycznym językiem, który wzbogaca narrację, choć (zwłaszcza dla badacza ilościowego) bywa nużący. Zastanawiające są niektóre interpretacje i czynione generalizacje. Odspołeczniła wizja wiejskości z wielokrotnie przywoływanym „Weranda Country”, czasopiśmie, jak sam Autor zauważa, lifestylowym wynika z silnego skupienia jego redakcji na czytelniku zainteresowanym domem w stylu country. Z mojej wybiórczej lektury zaledwie kilku numerów wynika, iż w szacie graficznej czasopisma dominuje design, wiejski dom, jego najbliższe otoczenie - ogród. Czytelnik odnajdzie w każdym numerze porady dotyczące urządzenia, zagospodarowania przestrzeni w sposób komfortowy dla domowników (najczęściej rodziny nuklearnej i jej zwierząt). W związku z powyższym użycie etykiety odspołecznionej wsi w tym kontekście jest dla mnie dość dyskusyjne. Detalem, na który zwróciłam uwagę (a przykuł on moją uwagę jako że moja rozprawa habilitacyjna była poświęcona innowacjom społecznym) jest posłużenie się na stronie 347 (w sposób dość dyskusyjny, a przynajmniej niedookreślony) określeniem „innowacja”, w kontekście wykorzystania butelki po winie do zakwasu.

Zaletą przeprowadzonych badań jest nie tylko opis różnych przykładów alternatywnych sieci żywieniowych, ale również określenie ich trzech typów (zamiennie, chyba dość przypadkowo, określanych modelami). Autor bowiem pisze: „W pierwszym modelu kluczową rolę pełni instytucjonalna organizacja alternatywnych sieci” (s. 369). „Kolejny typ sieci wyróżnia oddolny charakter społecznej aktywności” (s. 371) i „Trzeci, progresywny model łączenia społecznych relacji, wiejskości i alternatywnych sieci ...” (s. 375). To, co zaskakuje to niewielki akcent położony w alternatywnych sieciach żywieniowych na specyfikę, kondycję polskiego rolnictwa rodzinnego. Sam Autor zauważył, że tylko konsumenci jednej z analizowanych sieci opowiedzieli się na sprawiedliwość społeczną produkcji rolnej (s. 375). Zastanawiam się, czy tak ważny w moim odczuciu przedmiot analiz nie powinien być pojawić się wprost w dyspozycjach do wywiadów swobodnych. W dyspozycjach do IDI z konsumentami został zamieszczony co prawda blok zatytułowany „producenci”, w którym rozmówcy są pytani o producentów, od których kupują produkty, o to skąd pochodzą, co ich wyróżnia, co jest dla nich ważne. Warto moim zdaniem poczynić też refleksję na temat kondycji prowadzonych przez nich gospodarstw oraz ich

społecznego wsparcia. W pracy przede wszystkim widać splatanie się i uwspólnianie wiejskości, mało wyeksponowany jest natomiast wątek kontestacji.

To pierwsza monografia, z którą miałam okazję się zapoznać, gdzie elementem zakończenia jest wyraźnie wyszczególnione podsumowanie. W tej części pracy Autor dokonuje uogólnień, porządkuje swoje wypowiedzi, syntetycznie ukazuje efekty przeprowadzonych badań. Tworzy m.in. cztery idealne typy konsekwencji splatania wiejskości. Powracając do relacyjnej definicji wiejskości wymienia, omawia jej cechy. Podnosi kwestię porzucenia podziału na centra i peryferie. Udowadnia swój wkład do literatury przedmiotu zarówno w zakresie proponowania ram teoretycznych dla podejmowanej problematyki, próby poszerzenia pojęcia wiejskości oraz analizy alternatywnych sieci żywieniowych.

Szkoda, że dr Goszczyński w końcowej części pracy nie zdradza czytelnikowi swoich kolejnych zamierzeń badawczych w tym obszarze, które mam nadzieję nastąpią.

Podsumowując, monografia dr Wojciecha Goszczyńskiego należy do unikalnych prac socjologicznych opublikowanych w Polsce poświęconych problematyce wiejskości, jedzenia i alternatywnych sieci żywieniowych. To obszerne opracowanie dowodzi gotowości Autora do wnikliwej, rzetelnej analizy zjawisk i procesów społecznych, umiejętności krytycznego oglądu wyników dotychczasowych badań, wychodzenia poza zastane ramy teoretyczne, proponowania własnej perspektywy badawczej. Uzasadnia to kandydaturę pana doktora do bycia samodzielnym pracownikiem naukowym. Jego dorobek jest oryginalny, a na szczególną uwagę zasługuje umiejętność łączenia aktywności naukowej na wielu polach z działalnością dydaktyczną oraz popularyzacją nauki.

Mając na uwadze przepisy Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” (art. 219 ust. 1 pkt 1 -3) na podstawie przedłożonej dokumentacji, uwzględniającej dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny wnoszę o dopuszczenie dr Wojciecha Goszczyńskiego do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.